

Háztartásokat segítő nonprofit intézmények vagyona

Simon Béla,
a Magyar Nemzeti Bank
főosztályvezetője
E-mail: simonb@mnb.hu

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények pénzügyi és nem pénzügyi eszközeiről, illetve kötelezettségeiről (azaz összefoglalóan vagyonáról) csak a nemzeti számlák szektorszintű információi állnak rendelkezésre. A tanulmány szerzője arra vállalkozott, hogy éves beszámolóik felhasználásával becslést adjon a szektor vagyonának szerkezetére, belső eloszlására vonatkozóan. Az összegyűjtött információk alapján szervezeti formák és szervezetméret szerint vizsgálja a különféle vagyonelemek előfordulását és eloszlását a szektoron belül, továbbá a nem pénzügyi vállalatokkal és a háztartásokkal való hasonlóságot a vagyontartás és vagyonfelhalmozás területén. A tanulmány egyik fő megállapítása, hogy a hazai nonprofit intézményekre nem jellemző a jelentős induló vagyon, illetve a vagyonfelhalmozás; kis értékű eszközeik a működéshez szükségesek, és nem a jövedelemszerzést, az önfenn tartó gazdálkodást célozzák.

TÁRGYSZÓ:
Nonprofit szektor.
Szervezetek gazdálkodása.
Szervezetek vagyona.

DOI: 10.20311/stat2017.02.hu0109

A nonprofit szervezetek működéséről, gazdálkodásáról szóló elemzések a különféle szervezetek tevékenységével, foglalkoztatási jellemzőivel, bevételeivel és kiadásaival, illetve azok összetételével foglalkoznak, a szervezetek vagyonát azonban nem mutatják be. A közzétett adatok és elemzések emellett rendszerint a civil szervezetekről szólnak, nem pedig a nemzeti számlák szerinti, háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektorába tartozó egységekről. Jelen tanulmány az utóbbiak vagyonára kíván becslést adni, azaz az ide tartozó alapítványi és egyesületi formában működő civil szervezeteken túl az egyéb jogi személyiségű nonprofit szervezetek, illetve az egyházi és a politikai szervezetek pénzügyi és nem pénzügyi eszközeit és kötelezettségeit is számba veszi. A becslés célja, hogy lehetővé váljon a háztartásokat segítő nonprofit szektor vagyonának a nemzeti számlákban megjelenő aggregátumoknál részletesebb megismerése a nem pénzügyi vállalati és a háztartási vagyon szerkezetének bemutatásával párhuzamosan. Ezáltal az is vizsgálható, hogy az egyes szervezeti formákra, illetve szervezetméretekre milyen sajátos vagyonösszetétel jellemző, továbbá hogy a vagyon szerkezete és koncentrálttsága tekintetében mennyiben érvényesülnek e szektornál a vállalatoknál vagy a háztartásoknál megismert minták.

1. A háztartásokat segítő nonprofit intézmények köre

1989-ig korlátozott volt Magyarországon a nonprofit szervezetek működése, lényegében csak egyesületek léteztek, számuk évtizedeken át a kilenc ezret sem érte el. Az alapítványokat 1949-ben megszüntették, intézményüket csak a polgári törvénykönyv 1987. évi módosítása helyezte vissza a hazai jogrendbe. Az egyesülési jogról szóló törvény 1989 januárjában született, majd egy éven belül meghozták a pártok, illetve az egyházak működéséről rendelkező törvényeket is. A nonprofit szervezetek magánforrásokból származó támogatását lehetővé tevő új adózási rendszer ugyancsak ekkor alakult ki. Ezek hatására 1990-ben, elérve a 16 ezret, közel megduplázódott a civil szervezetek (azaz a pártok és az egyházak nélkül értelmezett, nonprofit gazdálkodási formában működő szervezetek) száma, ami 1991-ben 24 ezerre, 1992-ben pedig 30 ezer fölé emelkedett. 1994-től kezdődően sajátos nonprofit szervezeti formákként jöttek létre a közalapítványok, a köztestületek és a közhasznú társaságok (később nonprofit gazdasági társaságok), amelyek elsősorban a vállalati szektorokhoz, illetve az államháztartáshoz kötődnek, nem a háztartásokhoz.

A működő nonprofit szervezetek száma az évszázad végére meghaladta a 47 ezret, a 2000-es évek végétől pedig 65 ezer körül alakul(t).

1. táblázat

A civil szervezetek (nonprofit formában működő szervezetek egyházak és pártok nélkül) egyes jellemzői, 1989–2014

Civil szervezetek száma és bevétele	1989.	1990.	1993.	1995.	1997.	2000.	2005.	2010.	2014.
	év								
Alapítványok* száma (darab)	400	1 865	11 884	15 650	18 603	19 700	21 255	23 456	21 954
Egyesületek** száma (darab)	8 396	14 080	22 778	26 949	28 257	26 556	33 896	39 075	38 780
Társaságok*** száma (darab)	0	0	0	184	505	888	1 543	2 456	3 160
Alapítványok* bevétele (milliárd Ft)	..	5	53	79	118	187	274	251	263
Egyesületek** bevétele (milliárd Ft)	..	30	65	94	120	182	271	341	469
Társaságok*** bevétele (milliárd Ft)	0	0	0	8	47	126	310	610	740
Foglalkoztatottak száma (fő)	..	28 000	48 100	69 700	75 800	80 780	96 180	143 441	153 630

Megjegyzés. * Közalapítványokkal, ** szövetségekkel és érdekképviselői szervezetekkel együtt. *** Közhasznú, illetve nonprofit gazdasági társaságok.

Forrás: KSH [1997–2016].

A nemzeti számlák meghatározása szerint a háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektorba azokat az önálló intézményi egységeket soroljuk, amelyek nem piaci termelők, és nem állnak kormányzati irányítás alatt. (A piaci termelőknek a vállalati szektorokban, a kormányzati irányítás alatt álló, nem piaci termelőknek pedig a kormányzati szektorban van a helyük.) Mivel a kontroll és a termelői típusok vizsgálata körülményes, illetve ezek összefüggésben vannak a szervezeti (gazdálkodási) formával és a szervezetek tevékenységével, a gyakorlatban a gazdálkodási forma és a tevékenységfajta jelentik a szektorba sorolás kiinduló pontját. Erre utalva definiálja a nemzeti számlák módszertana úgy a nonprofit szervezeteket, hogy azok nem lehetnek más szervezetek nyereségének forrásai, azaz tevékenységük eredménye nem kerülhet át tulajdonosi jövedelemként másokhoz. A jövedelem felosztásának tilalma gazdálkodási formához kötődik. Korábbi szóhasználatl ezek a nem nyereségérdekeltségű szervezetek. Az alapítványok, az egyesületek, a szövetségek, az érdekképviselői szervezetek, a pártok, az egyházak, a szerzetesrendek és az ezek által működtetett intézmények tipikusan ilyen, elsődlegesen nem vállalkozási-gazdasági tevékenység tartós végzésére létrehozott szervezeti formák.

A nonprofit gazdasági társaságok (korábban közhasznú társaságok) gazdasági tevékenység ellátására létrejött vállalkozások, amelyek ugyanakkor osztalékot nem

fizethetnek. Ezeket az átmeneti formájú cégeket nem a háztartásokat segítő nonprofit intézmények közé, hanem a nem pénzügyi vállalatok vagy a kormányzat szektorába soroljuk¹. A nonprofit szervezeti formában működő különféle pénztárak pedig a pénzügyi vállalatok szektorába tartoznak.

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektorát tehát az alapítványok, egyesületek, szövetségek, érdekképviselői szervezetek nagy része,² az egyházak, egyházi szervezetek, pártok, illetve az ezek által fenntartott egyéb jogi személyiségű intézmények (óvodák, iskolák, főiskolák, egyetemek, kórházak, szociális intézmények) alkotják.³ Az MNB szervezetregiszter-adatai alapján 2014 végén több mint 71 ezer intézmény tartozott a háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektorba.

2. táblázat

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények regiszteradatai, 2014

Intézménytípus	GFO-kód	Szervezetek száma	Szervezetek száma, ahol a létszám ismert	Becsült létszám* (fő)	Szervezetek száma, ahol a bevétel		Becsült bevétel** (millió Ft)
		(darab)	(darab)		ismert	0–20 millió Ft	
					(darab)		
Párt	511	248	25	250	53	52	670
Érdekképviselői szervezet	512–514	2 050	174	670	1 405	1 382	18 300
Szövetség	515–517	1 907	267	1 830	1 114	1 047	20 700
Egyesület	519–529	40 959	4 100	19 700	21 930	21 500	264 000
Bevett egyház	551	37	23	2 900	29	22	2 000
Egyházi szervezet, intézmény	552–559	1 075	366	50 000	592	421	59 400
Alapítvány	563–569	24 481	1 885	13 900	14 055	13 900	154 000
Egyéb jogi személy, intézmény	599	725	508	11 300	274	236	10 600
<i>Nonprofit szervezetek összesen</i>		<i>71 482</i>	<i>7 348</i>	<i>100 550</i>	<i>39 452</i>	<i>38 560</i>	<i>529 670</i>

* Létszám-kategóriákból becslve, az ismert alkalmazotti létszámú szervezetekre összesítve.

** Bevételek-kategóriákból becslve, az ismert bevételű szervezetekre összesítve.

Megjegyzés. A táblázatban nem szerepelnek az egyházi technikai szervezetek. GFO: gazdálkodási forma. A kódok megnevezéséért lásd https://www.ksh.hu/docs/osztalyozasok/gfo/gfo2014_struktura_2014_03_15.pdf

Forrás: Az MNB szervezetregisztere (döntően a KSH-tól származó információk alapján).

¹ A nonprofit gazdasági társaságok száma a kormányzati szektorban több mint 250, a nem pénzügyi vállalatok szektorában pedig 2 500 felett van; az utóbbiak nagy része nonprofit gazdasági társaság. Ezek ugyanakkor a KSH nyilvántartása szerint nonprofit szervezetek, amelyek csekély számuk ellenére a klasszikus civil szervezetekkel azonos gazdasági súlyt képviselnek. (Lásd KSH [1997–2016], illetve 1. tábla.)

² A közalapítványok, köztestületek – mint arról már volt szó – általában a kormányzati, míg a szakmai, munkáltatói szervezetek a vállalati szektorokba tartoznak, nem pedig a háztartásokat segítő nonprofit intézmények közé.

³ A vizsgálatból kihagyjuk az MNB által 2014-ben létrehozott Pallas Athéné alapítványokat.

A tapasztalatok szerint ezeknek a szervezeteknek több mint 10 százaléka ténylegesen nem működött, és nem volt bevétele, kiadása, illetve vagyona sem.⁴ A szervezetregiszterben rögzített adatok alapján 2014 végén a háztartásokat segítő nonprofit intézmények mintegy 10 százaléka rendelkezett munkavállalóval, ezek összesített létszáma meghaladta a 100 ezer főt. A szervezetek több mint 55 százalékanak volt ismert a bevétele 2014-ben, ami mintegy 530 milliárd Ft-ot tett ki.⁵ A nonprofit intézményekre vonatkozó adatgyűjtésnek, illetve statisztikai becslésnek a szervezetregiszter lehet a kiindulópontja, azonban hiányos feltöltöttsége nehezíti az ilyen irányú felhasználást. Emiatt legkevésbé az egyházak adatai becsülhetők a szervezetregiszter adatai alapján, mert adataik hiányosak, illetve számos technikai jellegű szervezet tartozik az egyházi szervezetek közé, melyek adatai nem ismertek (de belefoglalhatók, beleérthetők valamely más szervezet adataiba).

2. A különféle típusú háztartásokat segítő nonprofit intézmények vagyommérlegének összeállítása

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények vagyonáról teljes körű kimutatás nem áll rendelkezésre. A nemzeti számlákban megjelenik ugyan a szektor állóeszköz-állománya, illetve a pénzügyi számlákban szerepelnek egyes pénzügyi eszközei és kötelezettségei, ezek azonban aggregált szintű becslések eredményei, vagy partnerszektorok, pénzügyi közvetítők jelentésein alapulnak. (Lásd a 3. táblázatot.) A nemzeti számlákban szereplő állományi adatok tehát külső forrásokból származnak, összesítve mutatják a szektor vagyonát, nem alkalmasak a belső szerkezet, megoszlás elemzésére, továbbá nem fedik le a teljes vagyommérleget, és figyelmen kívül hagyják a szektoron belüli kapcsolatokat (egymással szembeni követeléseket és tartozásokat). Ezek az információk csak közvetlen adatforrásokból, a háztartásokat segítő nonprofit intézmények egyedi vagyommérlegeiből nyerhetők ki. A következőkben áttekintjük az elérhető közvetlen adatforrásokat, és azok adatainak felhasználásával a lehető legmélyebb bontásban becslést készítünk a szektor (számviteli) vagyommérlegére.

⁴ A működés forgalmi adatokat (termelést, hozzáadott értéket, bevételeket és ráfordításokat) feltételez, hiszen a nonprofit szervezetek nem piaci termelők, azaz áruk és szolgáltatások előállítói. Ugyanakkor vannak passzív vagyontartó szervezetek is, amelyek legfeljebb tulajdonosi jövedelemmel rendelkeznek, és termelési szempontból nem tűnnek működőnek. Létező eszközeiket és kötelezettségeiket viszont számba kell venni.

⁵ A regiszter adatait a KSH a szervezetek statisztikai adatszolgáltatásai alapján tölti fel.

3. táblázat

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények nemzeti számlákban megjelenő állományi adatai, 1989–2014
(milliárd Ft)

Eszközök és tartozások	1989.	1990.	1995.	2000.	2005.	2010.	2014.
	év						
Állóeszközök	700,0	1 464,0	1 827,0	2 252,0	2 420,0
Folyószámlabetétek	1,4	2,3	22,5	46,6	70,7	79,7	125,8
Egyéb (lekötött) betétek	2,1	4,7	23,9	39,2	82,0	136,3	196,7
Hítelviszonyú értékpapírok	0,0	0,0	6,4	39,5	23,4	19,9	34,8
Tőzsdei részvények	0,0	0,0	0,0	4,3	0,9	0,8	0,8
Egyéb részvények	0,0	0,6	2,7	5,7	8,3	9,6	8,9
Üzletrészek	0,0	0,0	4,6	10,9	18,6	35,1	34,8
Befektetési jegyek	0,0	0,0	1,0	8,5	16,4	18,3	35,2
Hiteltartozások (banki)	0,0	0,0	0,5	8,5	20,5	26,3	25,9

Megjegyzés. 2014-ben az újonnan létrehozott Pallas Athéné alapítványokkal kapcsolatos adatok (a mintegy 110 milliárd Ft betét és 140 milliárd Ft értékpapír) nélkül.

Forrás: Pénzügyi számlák (MNB), nem pénzügyi nemzeti számlák (KSH).

4. táblázat

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények adatainak nyilvános elérhetősége

Intézménytípus	Bevételek, kiadások megismerhetők-e?	Vagyonmérleg megismerhető-e?
Párt	Igen	Nem
Egyesület, szövetség, érdekképviselő	Igen	Igen
Alapítvány	Igen	Igen
Egyház, egyházi szervezet	Általában nem	Általában nem
Egyéb jogi személyiségű intézmény	Általában nem	Általában nem

Forrás: Saját gyűjtés az intézmények internetes közzétételei alapján.

Alapvető probléma, hogy a szektorba tartozó intézmények egy része nem készít vagyonmérleget, vagy nem teszi azt közzé. Elsősorban az egyházak, az egyházi szervezetek és az egyéb jogi személyiségű intézmények (oktatási, kulturális és szociális szolgáltatók) mérlegének, illetve éves beszámolójának hiánya nehezíti a teljes kép megalkotását. A klasszikus civil szervezetek (alapítványok, egyesületek, szövetségek, érdekképviselőek) ezzel szemben rendszeresen közzéteszik éves jelentéseiket saját honlapjukon, valamint az Országos Bírósági Hivatal honlapján, a civil szerveze-

tek névjegyzékében. Egyszerűsített beszámolóik vagyommérlegei azonban általában csak kevés információt, részletet szolgáltatnak, nehézkesen gyűjthetők össze és dolgozhatók fel. (Lásd a 4. táblázatot.)

A KSH az éves nemzeti számlák, illetve a nonprofit szervezetekre vonatkozó statisztikai kiadványok (például *KSH* [1997–2016]) pénzügyi adatainak összeállításához a civil szervezetekre és a nonprofit társaságokra vonatkozó éves adatgyűjtés⁶ tartalmát használja. Ebben – számos forgalmi és egyéb adat társaságában – öt összevont mérlegtétel (hitelintézetekkel szembeni, valamint egyéb követelések és kötelezettségek, illetve saját tőke)⁷ is található, a jelentést azonban az egyházak, egyházi szervezetek és a pártok nem, az egyéb szervezetek pedig csak esetlegesen töltik ki. Szintén az éves nemzeti számlák információigényét szolgálja az egyházak éves adatszolgáltatása⁸, amely csupán néhány pénzügyi és foglalkoztatási adatot tartalmaz, vagyonnal (az eszközök és a források állományával) kapcsolatos kérdések nincsenek benne.

5. táblázat

*A nemzeti számlákban megjelenő egyes forgalmi adatok
a háztartásokat segítő nonprofit szektorról, 1993–2014
(milliárd Ft)*

Éves bevételek és kiadások	1993.	1995.	1997.	2000.	2003.	2005.	2007.	2010.	2014.
	év								
Kibocsátás	74	113	167	259	386	470	533	552	667
Kapott folyó transzfer	..	40	58	147	252	354	401	364	516
Munkavállalói jövedelem	26	37	52	77	144	165	195	191	264
Bruttó állóeszköz-felhalmozás	2	8	10	21	30	37	39	34	69

Megjegyzés. 2014-ben az akkor létrejött Pallas Athéné alapítványok adatai nélkül.

Forrás: Nemzeti számlák (KSH).

Először a háztartásokat segítő nonprofit intézmények 2014. évi (év végi) vagyommérlegét állítjuk össze szervezeti formánként az elérhető számviteli beszámolók, a bemutatott regiszterinformációk, valamint a nemzeti számlák és a nonprofit statisztikák aggregált adatainak felhasználásával. Ezt követően a rendelkezésre álló aggregált adatok alapján szervezeti formánként becslést készítünk a szektor 1995. és

⁶ Statisztikai jelentés a civil és egyéb nonprofit szervezetek tevékenységéről (OSAP nyilvántartási szám: 1156).

⁷ Korábban immateriális javak, tárgyi eszközök, befektetett pénzügyi eszközök, értékpapírok és pénzeszközök.

⁸ Statisztikai jelentés a vállalkozási tevékenységet nem folytató bevett egyházak részére (OSAP nyilvántartási szám: 1658).

2006. évi (év végi) vagyonmérlegére is. Az eredmények teljeskörűsített számviteli vagyonmérlegeknek tekinthetők, azaz a számviteli kategóriák szerinti tartalommal és bontásban, könyv szerinti értéken mutatják az eszközöket és forrásokat, ami némileg eltér a statisztikai értékeléstől és prezentációtól. (Ezekre a sajátosságokra és eltérésekre, amelyek az adatok használhatóságát többnyire nem korlátozzák, a későbbiekben felhívjuk a figyelmet.)

A 2014. évi mérlegek elkészítéséhez a statisztikai szervezetregiszterben levő információkból indulunk ki. A civil szervezetek (alapítványok, egyesületek, szövetségek, szakszervezetek) mérlegeit a civil szervezetek bírósági névjegyzékéből lekérdezhető beszámolókból vett, közel 1 százalékos (500 darabos), nagyság és szervezeti forma szerint rétegzett mintából állítjuk össze, egyesületek, alapítványok és érdekvépviseleti szervezetek (szakszervezetek) bontásban. A pártokra vonatkozóan az általuk közzétett, bevételeket és kiadásokat tartalmazó beszámolókat használjuk, mérleg hiányában a vagyont a bevételek nagyságával közelítjük.⁹ Az egyházak esetében szintén a publikus beszámolók jelentik a becslés alapját, ezen felül a tárgyi eszközök állományára részben az állami vagyonátadások, részben a beruházások adataiból következtetünk.¹⁰ Az alapítványok, az egyesületek és az egyházak által működtetett egyéb jogi személyiségű intézmények vagyonmérlegét a jegybanki szervezetregiszter, a társasági adóbevallások információi, illetve a hozzáférhető néhány intézményi mérleg együtteséből becsüljük. Erről a szervezeti körről (óvodák, iskolák, felsőoktatási, művelődési és szociális intézmények) kevés pénzügyi információ található.¹¹ Mivel részletes és teljes körű vagyonmérleg csak a gazdasági társaságokra vonatkozóan érhető el szervezett formában, a nonprofit gazdasági társaságok rendelkezésre álló összesített vagyonmérlegeit is felhasználjuk a nem társasági formában működő szolgáltató intézmények vagyonának, egyes vagyonelemeinek meghatározásához.

⁹ 2014 választási év volt, amikor a bevételek és a kiadások közel megduplázódtak más évekhez viszonyítva. Ezek azonban a szektor egészéhez képest kis összegek, így a mérleg, a vagyon becslése sem kritikus.

¹⁰ A Magyar Evangélikus Egyház beszámolóiban is tartalmaznak, a Magyar Református Egyház beszámolóiban a mérlegfőösszegekre találunk információt. Ezeket és a tárgyi eszközök állományára vonatkozó adatokat vesszük alapul a bevételek arányában a többi egyház vagyonának becsléséhez. Egyes egyházi intézmények (például egyetemek, kórházak) vagyonmérlegét a megfelelő állami vagy magánintézmények közzétett mérlegeinek figyelembevételével határozzuk meg.

¹¹ Mivel ezek a szolgáltató intézmények jellemzően valamilyen alapítványhoz kötődnek, gazdálkodási adatok címén általában annak bevételeiről, kiadásairól, vagyonáról tájékoztatnak, a sajátjukról nem. Az alapítványok birtokolhatják a tárgyi eszközöket és működtethetik a lényegében üres intézményeket, de lehet fordított viszony is, ahol az alapítványok csak támogatják, finanszírozzák a komoly vagyont birtokló szolgáltató intézményeket.

6. táblázat

Háztartásokat segítő nonprofit intézmények számviteli mérlege és bevétel szervezeti formáinként, 2014

Számviteli mérleg és bevételek	Egyesület		Alapítvány		Szakszervezet		Egyéb jogi személyiségi intézmény		Párt		Egyház		Összesen	
	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká	Vagyonmérleg (millió Ft)	A mérlegösszeg százaléká
<i>Befektetett eszközök</i>	130 253	37	88 412	34	6 908	26	28 692	62	2 500	50	213 466	71	470 231	48
Immateriális javak	4 904	1	719	0	3	0	846	2	0	0	1 512	1	7 984	1
Tárgyi eszközök	118 016	34	70 339	27	4 825	18	25 300	54	2 500	50	206 105	69	427 085	43
Befektetett pénzügyi eszközök	7 135	2	17 484	7	2 293	9	2 546	5	0	0	5 851	2	35 309	4
<i>Forgóeszközök</i>	202 307	58	163 619	63	19 641	73	16 328	35	2 500	50	82 818	28	487 213	49
Készletek	12 082	3	3 514	1	88	0	1 205	3	100	2	1 873	1	18 863	2
Követelések	31 333	9	12 587	5	402	1	7 414	16	1 000	20	38 230	13	90 967	9
Értékpapírok	10 889	3	19 351	7	5 984	22	663	1	0	0	942	0	37 828	4
Pénzeszközök	147 933	43	128 159	49	13 166	49	7 046	15	1 400	28	41 772	14	339 474	34
<i>Aktív időbeli elhatárolások</i>	15 778	5	6 966	3	2	2	1 521	3	0	0	3 989	1	28 664	3
<i>Mérlegösszeg</i>	348 061		259 034		26 953		46 541		5 000		300 671		986 261	
Saját tőke	209 745	60	191 486	74	25 526	95	15 812	34	3 000	60	208 760	69	654 330	66
Céltartalék	232	0	2 411	1	0	0	394	1	0	0	604	0	3 642	0
Hosszú lejáratú kötelezettségek	4 441	1	367	0	0	0	6 346	14	500	10	9 021	3	20 675	2
Rövid lejáratú kötelezettségek	60 152	17	19 076	7	828	3	17 247	37	1 500	30	28 859	10	127 662	13
ebből szállítók	16 113	5	7 297	3	428	2	5 235	11	563	11	11 754	4	41 390	4
ebből bankhitel	4 628	1	522	0	170	1	2 151	5	231	5	3 051	1	10 754	1
Passzív időbeli elhatárolások	73 448	21	45 554	18	604	2	6 741	14	0	0	53 427	18	179 775	18
Értékesítés nettó árbevétele	132 750		35 121		1 572		29 151		0		21 480		220 074	
Egyéb bevételek	399 333		257 069		27 407		16 135		5 000		151 950		856 894	

Megjegyzés: Itt és a következő táblázatokban az értékek kerékítés miatt nem adják ki mindenütt az összeseneket.

Forrás: Saját becslés nyilvánosan elérhető beszámolók alapján.

Az összesített eredmények azt mutatják, hogy 2014 végén a háztartásokat segítő nonprofit szektor vagyona (eszközállománya) 986 milliárd Ft volt könyv szerinti értéken, ebből az egyesületi formában működő szervezetek 348, az alapítványok 259, az érdekképviselők 27, az egyéb jogi személyiségű intézmények 47 milliárd Ft-ot képviseltek, az egyházak és az egyházi intézmények vagyona pedig több mint 300 milliárd Ft-ot tett ki. Miközben a nem pénzügyi vállalatok átlagos bevétele és mérlegfőösszege egyaránt 200 millió Ft felett van, egy hazai háztartásra pedig közel 20 millió Ft vagyon jut, a nonprofit intézmények átlagos éves bevétele 18, átlagos eszközállománya pedig 15 millió Ft-ra tehető a 2014. évi számviteli adatok szerint. Vállalati, illetve háztartási viszonylatban is kis szervezetekről van tehát szó, eszköz oldalon jelentős pénzeszközállománnyal, forrás oldalon domináns saját tőkével (saját vagyonnal) és passzív időbeli elhatárolásokkal. Ugyanakkor az eszközök és források összetétele gazdálkodási formánként markáns eltéréseket mutat. A tárgyi eszközök aránya a legmagasabb az egyházak (70%), a legalacsonyabb pedig a szakszervezetek (18%) és az alapítványok (27%) mérlegében.¹² Az utóbbiak eszközeinek csaknem felét a pénzeszközök (készpénz, bankbetétek) adják.

Az idősoros adatokat tanulmányozva megállapítható, hogy a pénzeszközök aránya fokozatosan emelkedett a háztartásokat segítő nonprofit intézmények mérlegén belül, a 2014 végén 34 százalékot jelentő instrumentum 1995-ben még csak a mérlegfőösszeg 17 százalékát, 2006-ban pedig a 28 százalékát tette ki. (Lásd a 7. táblázatot.) Ezzel szemben csökkent a különféle értékpapírok aránya az eszközök között. Forrás oldalon a saját vagyon szerepének mérséklődését tapasztaljuk, ugyanakkor a kötelezettségek és a passzív időbeli elhatárolások súlya egyaránt növekedett az idők folyamán. A nonprofit szervezetek jellemzően kevés hitelt vesznek fel, a passzív időbeli elhatárolások magas értéke az átvett, de még fel nem használt támogatások miatt áll fent.¹³

Szervezeti formák szerint tekintve a mérlegeket, az alapítványok vagyona (eszközállománya) már 1995-ben is jelentős volt, a teljes szektor vagyonának több mint harmadát adta. Ezt követően az egyesületek és az egyéb szervezetek vagyona mutatott komolyabb emelkedést, így 2006-ra az alapítványok eszközei a szektor egészének csak 31 százalékát, 2014-re pedig 26 százalékát érték el.

¹² A tárgyeszköz-állomány könyv szerinti értéke (427 milliárd Ft) messze elmarad a nemzeti számlákban kimutatott állóeszközértéktől (2 420 milliárd Ft). (Lásd a 3. táblázatot.) A tárgyi eszközök értékelése alapvetően befolyásolja a vagyon nagyságát, összetételét és megoszlását a különféle szervezetek, szervezettípusok között.

¹³ Az aktív és passzív időbeli elhatárolásokat, illetve a követelések és a kötelezettségek teljes körét csak a kettős könyvvitelt vezető szervezetek mutatják ki. Az egyszeres könyvvitelű, kicsi szervezetekre vonatkozóan ezek a tételek becsléssel álltak elő, a kettős könyvvitelű szervezetek mérlegei alapján.

7. táblázat

Számvetési mérleg	1995						2006											
	Egyesület			Alapítvány			Összes háztartásokat segítő nonprofit intézmény			Egyesület			Alapítvány			Összes háztartásokat segítő nonprofit intézmény		
	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká	Vagyon-mérleg (millió Ft)	A mérlegfő-összeg százaléká
Befektetett eszközök	39 374	53	54 010	48	200 810	65	93 500	47	80 700	37	373 100	55						
Immateriális javak	1 258	2	810	1	2 270	1	3 500	2	700	0	5 690	1						
Tárgyi eszközök	30 912	41	26 800	24	162 580	52	80 000	40	60 000	28	330 040	48						
Befektetett pénzügyi eszközök	7 204	10	26 400	23	35 960	12	10 000	5	20 000	9	37 270	5						
Forgóeszközök	31 332	42	56 400	50	102 844	33	95 800	48	131 100	60	288 050	42						
Készletek	3 000	4	1 000	1	5 184	2	5 000	3	3 000	1	11 130	2						
Követelések	7 000	9	3 000	3	14 540	5	16 000	8	10 000	5	43 630							
Értékpapírok	6 816	9	23 300	21	31 580	10	10 000	5	28 000	13	44 350	7						
Pénzeszközök	14 516	19	29 100	26	51 540	17	64 800	33	90 100	42	188 940	28						
Aktív időbeli elhatárolások	4 000	5	2 000	2	7 132	2	10 000	5	5 000	2	19 910	3						
<i>Mérlegfőösszeg</i>	74 706		112 410		310 786		199 300		216 800		681 050							
Saját tőke	48 206	65	89 910	80	252 850	81	132 300	66	164 600	76	506 280	74						
Céltartalék																		
Hosszú lejáratú kötelezettségek	500	1	500	0	1 684	1	5 000	3	2 200	1	17 560	3						
Rövid lejáratú kötelezettségek	10 000	13	7 000	6	19 656	6	25 000	13	20 000	9	66 740	10						
ebből szállítók	2 500	3	2 000	2	5 350	2	8 500	4	7 000	3	17 700	3						
ebből bankhitel	200	0	500	0	700	0	2 000	1	1 000	0	5 400	1						
Passzív időbeli elhatárolások	16 000	21	15 000	13	36 564	12	37 000	19	30 000	14	90 250	13						

Forrás: Saját becslés intézménytípusok szerint elérhető aggregált adatok alapján.

Különösen látványos az egyesületi formában működő szervezetek vagyongyapodása, azonban a szektor eszközeinek ezzel együtt is csak mintegy 35 százalékát birtokolják könyv szerinti értéken számolva (1995-ben 24 százalék volt az arány). Elsősorban az egyházi kárpótlás, az ingatlan-visszaadás vagyonnövelő hatásának tudható be, hogy az egyházak, egyházi intézmények összesített mérlege mintegy két és félszeresére növekedett a vizsgált közel két évtized alatt. Ezzel együtt 35-ről 30 százalékra csökkent a részesedésük a szektor könyv szerinti értéken mért összesített vagyonából. A legnagyobb bizonytalanság azonban éppen az egyházak, egyházi szervezetek tárgyi eszközeinek értékét illetően áll fent. Nehéz megmondani, hogy mennyit érnek azok a műemlék épületek és műtárgyak, amelyek egy részéről még mennyiségi felmérés (leltár) sem készült. Ezen a téren nagy különbség van az egyházi és a nem egyházi nonprofit szervezetek, illetve az egyes egyházak között, így a normál gazdálkodás eszközigénye alapján becsült mérlegek bizonyos esetekben a tárgyi eszközök tényleges értékének csak a töredékét képesek visszaadni.¹⁴

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények sok szempontból átmenetet képeznek a vállalati típusú gazdasági szervezetek és a háztartások között, ezért feltételezhetjük, hogy gazdálkodásuk jellemzői tekintetében is a nem pénzügyi vállalatok és a háztartások között helyezkednek el.¹⁵ A beszámolók tanulmányozása során szerzett tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy még a hasonló méretű vállalatoknál is konzervatívabb, szigorúbb és ellenőrzöttebb gazdálkodás jellemzi őket. Ez elsősorban a sajátos tevékenységek, illetve a támogatások magas aránya miatt lehet így. A továbbiakban részletesen vizsgáljuk, hogy a bemutatott vagyon koncentráltasága, illetve összetétele terén milyen hasonlóságok és különbségek vannak a három szektor között, mennyiben hasonlítanak a nonprofit intézmények a nem pénzügyi vállalatokra és mennyiben a háztartásokra.

3. A háztartásokat segítő nonprofit intézmények vagyonának összetétele

A nemzeti számlák aggregált adatai szerint a nem pénzügyi vállalati és a háztartási szektor hasonló nagyságú vagyon (eszközállomány) felett rendelkezik, amiben a pénzügyi és a nem pénzügyi eszközök súlya is hasonló. (Lásd a 8. táblázatot.)

¹⁴ Valószínű, hogy a nemzeti számlákban szereplő állóeszközérték közelebb áll a valósághoz, mint a becsült könyv szerinti érték, és a különbség legnagyobb része az egyháznaknál jelentkezik. Esetükben a vagyonmérleg összeállítását ténylegesen akadályozzák a tárgyi vagyon számbavételének és értékelésének hiányosságai.

¹⁵ Ugyan a háztartásokat segítő nonprofit intézmények, jogi személyek, azaz más szervezetek által létrehozott intézményi egységek (mint a vállalatok), mégis tulajdonosuk, tehát végső tulajdonosnak, befektetőnek számítanak (mint a háztartások); saját tőkéjük ténylegesen „saját vagyon”, ami senkinek sem az eszköze, hanem statisztikai értelemben nettó vagyonnak számít.

8. táblázat

A három nem pénzügyi magánszektor (nem pénzügyi vállalatok, háztartások és háztartásokat segítő nonprofit intézmények) vagyonának fő összetétele, 2014 vége

Mérleg	Nem pénzügyi vállalat		Háztartásokat segítő nonprofit intézmény		Háztartás*		Nem pénzügyi vállalat*		Háztartásokat segítő nonprofit intézmény**	
	vagyona (milliárd Ft)	Instrumentum a szektor összes eszköz-zének százalékában	vagyona (milliárd Ft)	Instrumentum a szektor összes eszköz-zének százalékában	vagyona (milliárd Ft)	Instrumentum a szektor összes eszköz-zének százalékában	vagyona (milliárd Ft)	Instrumentum a szektor összes eszköz-zének százalékában	vagyona (milliárd Ft)	Instrumentum a szektor összes eszköz-zének százalékában
Nem pénzügyi eszközök	41 832	48	454	46	40 000	51	60 000	56	2 420	81
Pénzügyi eszközök	45 958	52	532	54	37 991	49	47 700	44	567	19
<i>Eszközök összesen</i>	87 790	100	986	100	77 991	100	107 700	100	2 987	100
Kötelezettségek	46 000	52	154	16	9 672	12	42 000	39	157	5
Nettó saját vagyon (tőke)	41 790	48	832	84	68 319	88	65 700	61	2 830	95

Megjegyzés. * A nemzeti (pénzügyi és nem pénzügyi) számlákban megjelenő vagyonelemekből összeállított mérleg. A többi adat a bemutatott számviteli mérlegekből származik.

Forrás: Nemzeti számlák, pénzügyi számlák, illetve összesített számviteli mérlegek.

9. táblázat

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények és a nem pénzügyi vállalatok számviteli mérlege és bevételei, 2014

Számvetési mérleg és bevételek	Háztartásokat segítő nonprofit intézmény		Nonprofit gazdasági társaság (a nem pénzügyi vállalatok része)		Nem pénzügyi vállalat		Kisvállalat		Kisvállalat*	
	Vagyommérlék (milliárd Ft)	A mérlegfőösszeg százaléka	Vagyommérlék (milliárd Ft)	A mérlegfőösszeg százaléka	Vagyommérlék (milliárd Ft)	A mérlegfőösszeg százaléka	Vagyommérlék (milliárd Ft)	A mérlegfőösszeg százaléka	Vagyommérlék (milliárd Ft)	A mérlegfőösszeg százaléka
		470	48	67	51	50 061	57	149	21	119
Befektetett eszközök	8	1	2	2	3 376	4	6	1	6	1
Inmaterális javak	427	43	57	44	30 388	35	136	19	106	17
Tárgyi eszközök	35	4	7	5	16 297	19	7	1	7	1
Befektetett pénzügyi eszközök	487	49	56	43	35 775	41	559	78	500	79
Forgóeszközök	19	2	3	3	8 068	9	93	13	78	12
Készletek	91	9	31	24	20 197	23	189	26	164	26
Követelések	38	4	2	1	1 330	2	4	1	4	1
Értékpapírok	339	34	20	15	6 180	7	273	38	254	40
Pénzeszközök	29	3	7	5	1 954	2	12	2	11	2
Aktív időbeli elhatárolások	986	100	130	100	87 790	100	720	100	630	100
Mérlegfőösszeg	654	66	44	34	37 585	43	-187	-26	313	50
Saját tőke	4	1	1	1	1 105	17	17	7	7	7
Céltartalék	21	2	18	14	16 528	19	199	28	52	8
Hosszú lejáratú kötelezettségek	128	13	48	37	28 516	32	679	94	251	40
Rövid lejáratú kötelezettségek	41	4	15	11	7 510	9	88	12	49	8
ebből szállítók	11	1	6	5	4 836	6	82	11	29	5
ebből bankhitel	180	18	19	14	4 057	5	12	2	8	1
Passzív időbeli elhatárolások	220		81		81 580		1 699		1 374	
Árbevételek	1 005		45		3 297		75		60	
Egyéb bevételek										

Megjegyzés: Kisvállalat: a nem pénzügyi vállalatokból a 10 millió Ft mérlegfőösszeg alatti vállalatok (256 ezer cég); Kisvállalat*: 10 millió Ft mérlegfőösszeg alatti, nem pénzügyi vállalatok a negatív saját tőkéjű vállalatok nélkül (181 ezer cég).

Forrás: Saját becslés nyilvánosan elérhető beszámolók alapján.

Erősen eltér viszont a szektorok mérlegének forrás oldala. A vállalatoknál az idegen és a saját források (azaz statisztikai szóhasználattal a hitelezőkkel és a tulajdonosokkal szemben fennálló kötelezettségek) egyensúlyban vannak, ugyanakkor a háztartásoknál az idegen források (tulajdonosok nem lévén, a hitelezőkkel szembeni kötelezettségek) aránya kicsi, a nettó vagyon pedig jelentős.¹⁶

A háztartásokat segítő nonprofit szektor esetében a nem pénzügyi eszközök értékelésében mutatkozó bizonytalanság nehezíti a vagyon nagyságának és összetételének megítélését. Annyi mindenképpen elmondható, hogy a mérleg forrás oldala a háztartásokéhoz hasonló, a kötelezettségek aránya kicsi, a nettó vagyoné (számviteli saját vagyoné) jelentős. A vagyon, az eszközök és a források összetételének részletesebb vizsgálatát a könyv szerinti mérlegértékek alapján végezzük el a továbbiakban. A háztartásokat segítő nonprofit intézmények mérlegszerkezete a nem pénzügyi vállalatokéval összevetve bizonyos tekintetben a nonprofit gazdasági társaságokéval, más tekintetben pedig a kisvállalatokéval mutat rokonságot. (Lásd a 9. táblázatot.)

Egyrészt a befektetett eszközök súlya és összetétele, ezen belül a tárgyi eszközök magas aránya a mérlegben, továbbá a készletek kis hányada, illetve az aktív és passzív időbeli elhatárolások jelentős volta, összefüggésben az egyéb bevételek nagy hányadával a bevételeken belül, a nonprofit gazdasági társaságok és a háztartásokat segítő nonprofit intézmények hasonlóságát jelzi. Másrészt a pénzeszközök magas aránya az eszközökön belül tipikusan a kisvállalatok jellemzője.¹⁷ Azonban miközben a kisvállalatok pénzeszközeinek fele készpénz, a nonprofit szervezetekéinek átlagosan csak 10 százalék körüli része (később lásd részletesebben). Ez is azt mutatja, hogy a nonprofit szervezetek általában szigorú pénzkezeléssel működnek, ami inkább a nagyobb vállalkozások sajátossága.

Összességében tehát nem található olyan vállalati szegmens, amelynek vagyoni, jövedelmi jellemzői egyértelműen megfelelnek a háztartásokat segítő nonprofit intézmények sajátosságainak. A nem pénzügyi vállalatoknál az árbevétel mindenképpen domináns a bevételek (és a termelési ráfordítások a ráfordítások) között, ennek megfelelően a mérlegben a követelések és a kötelezettségek szerepe is jelentős.¹⁸ Ezzel szemben a háztartásokat segítő nonprofit intézményeknél a véglegesen átvett és átadott pénzeszközök (támogatások) nagy aránya miatt a saját tőke (saját vagyon) és a passzív időbeli elhatárolások határozzák meg a mérleg forrás oldalát. A nem pénzügyi vállalatok és a nonprofit szervezetek tehát tarthatnak, működtethetnek hasonló eszközöket, ezeket azonban alapvetően eltérő módon finanszírozzák. E tekintetben ezért a nonprofit intézmények a háztartásokhoz hasonlítanak inkább.

¹⁶ A vállalatoknál a nettó vagyon lényegében nulla, mert a vagyont a hitelezők és a tulajdonosok adják össze.

¹⁷ A kisvállalatok adatait torzítja a negatív saját tőkéjű, azaz az eszközöknél magasabb kötelezettségekkel rendelkező vállalatok jelenléte, ezért ezeket kiszűrve is bemutatjuk a 10 millió Ft alatti vállalati kört.

¹⁸ Itt jelennek meg az adott és kapott kölcsönök, előlegek, áruszállításból és szolgáltatásból eredő követelések, illetve kötelezettségek, munkavállalókkal és államháztartással kapcsolatos elszámolások (adók, járulékok).

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények pénzügyi befektetéseinek szerkezete is vegyes képet mutat, részben a nem pénzügyi vállalatokra, részben a háztartásokra utaló jellemzőkkel. (Lásd a 10. táblázatot.) A nonprofit intézmények pénzeszközeinek aránya meghatározó a pénzügyi eszközök között, de a készpénz szerepe nem jelentős, a nagyobb nem pénzügyi vállalatokéhoz hasonló alacsony szinten van, a lekötött betétek viszont a háztartásoknál szokásos befektetési szerepet töltenek be. Ugyanígy a háztartások befektetési magatartásához hasonló – bár sokkal visszafogottabb formában – a nonprofit szervezetek befektetési tevékenysége a különféle értékpapírok tartása terén is. A hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, illetve a befektetési jegyek főként az alapítványok eszközei között jelennek meg, de a szakszervezetek és a nagyobb egyesületek beszámolóiban is előfordulnak. Mintegy hétezer szervezet tart különféle értékpapírokat, azaz a szervezetek több mint 10 százaléka (lásd később).

10. táblázat

A három nem pénzügyi magánszektor (nem pénzügyi vállalatok, háztartások és háztartásokat segítő nonprofit intézmények) egyes pénzügyi eszközeinek állománya, 2014 vége

Kiemelt pénzügyi eszközök	Nem pénzügyi vállalat		A háztartásokat segítő nonprofit intézmény		Háztartás	
	pénzügyi eszközei (milliárd Ft)	Eszközarány a pénzügyi eszközökön belül (százalék)	pénzügyi eszközei (milliárd Ft)	Eszközarány a pénzügyi eszközökön belül (százalék)	pénzügyi eszközei (milliárd Ft)	Eszközarány a pénzügyi eszközökön belül (százalék)
Készpénz (pénztár)	604,6	3	40,0	8	3 087,9	11
Folyószámlák	3 524,5	16	125,8	26	2 892,9	10
Egyéb (lekötött) betétek	2 014,0	9	196,7	41	4 672,9	16
Hitelviszonyú értékpapírok	563,5	3	34,8	7	3 052,3	11
Tőzsdei részvények	2 514,8	11	0,8	0	465,4	2
Egyéb részvények	3 826,2	17	8,9	2	1 281,0	4
Üzletrészek	8 790,1	39	34,8	7	9 419,0	33
Befektetési jegyek	483,3	2	35,2	7	4 071,6	14
<i>Összes felsorolt eszköz</i>	<i>22 321,0</i>	<i>100</i>	<i>477,1</i>	<i>100</i>	<i>28 942,9</i>	<i>100</i>

Forrás: MNB pénzügyi számlák, S.11, S.14 és S.15 szektorok nem konszolidált eszközei.

Miközben a nagyobb nem pénzügyi vállalatok esetében természetes, hogy más vállalatokban, főként részvénytársaságokban rendelkeznek tőkebefektetéssel, a háztartások elsősorban nem részvénytársasági formában működő kisebb vállalkozásokban birtokolnak üzletrészeket. A háztartásokat segítő nonprofit intézmények kevés

vállalati részesedéssel rendelkeznek, és ezek a háztartásokhoz hasonlóan inkább üzletrészek. A vállalat alapítás általában nem pénzügyi befektetési céllal történik, a leányvállalatok a nonprofit szervezetek tevékenységét segítik. Míg a háztartások közel 10 százalékának van valamilyen vállalatban befektetése, a háztartásokat segítő nonprofit intézményeknél ez az arány 1 százalék körül van. 2014-ben mintegy 630 gazdasági társaság jelezte, hogy tulajdonosai között nonprofit intézmény (is) van, amelyek közül több mint 460 vállalat többségi tulajdonosa nonprofit szervezet. E háztartásokat segítő nonprofit intézmények leányvállalatainak 2014. évi fő pénzügyi adatai a vállalati éves beszámolók és a társasági adóbevallások alapján a következők voltak: nem pénzügyi eszközök 40,9 milliárd Ft, pénzeszközök 11,4 milliárd Ft, mérlegfőösszeg 87,3 milliárd Ft, saját tőke 27,3 milliárd Ft, hosszú lejáratú kötelezettségek 27,1 milliárd Ft, rövid lejáratú kötelezettségek 23,5 milliárd Ft, nettó árbevétel 29,5 milliárd Ft, egyéb bevételek 12,5 milliárd Ft, mérleg szerinti eredmény 0,1 milliárd Ft.

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények tulajdonában (is) álló vállalatok több mint harmada nonprofit gazdasági társaság. Az adatok alapján megállapítható, hogy a nonprofit szervezetek által ellenőrzött (50 százalék felett birtokolt) vállalatok vagyonukhoz képest kevés bevétellel rendelkeznek, bevételeik és kiadásaik összességükben egyensúlyban vannak. A csoportszinten nulla közeli eredmény mögött azonban számos veszteséges vállalat adata is áll, mely társaságoknak a mérlege nem mutat különösebb eltérést az átlagos vállalati mérlegtől. Sajátosságuk inkább abból adódik, hogy bevételeik éppen fedezik költségeiket, és tulajdonosaik összesen 0,1 milliárd Ft-nyi osztalékot szavaztak meg 2014. évi csekély nyereségük után. (Összehasonlításképpen, a teljes nem pénzügyi vállalati szektor 9,5 százalékos tőkearányos nyeresége után mintegy 2 650 milliárd Ft, azaz átlagosan 7 százalék osztalékot állapítottak meg a különféle tulajdonosok.)

4. A vagyon koncentráltága, megoszlása a háztartásokat segítő nonprofit szektoron belül

A felmérések szerint a háztartások vagyona lényegesen koncentráltabban jelenik meg a szektoron belül, mint a jövedelmeik.¹⁹ Ennek az lehet az oka, hogy a nagyobb vagyon felépüléséhez a jelenben meglévő magas jövedelmeken túl általában tartósan, sokszor generációkon át halmozódó magas jövedelmek járultak, járulnak hozzá. Ezzel szemben a nem pénzügyi vállalatok esetében szigorú együttjárás van a különféle mé-

¹⁹ Az OECD országokban átlagosan a háztartások felső 10 százaléka a jövedelmek 25, míg a vagyon 50 százalékával rendelkezik. A pénzügyi eszközök eloszlása sokkal koncentráltabb, mint a nem pénzügyieké.

retjellemezők között, a nagyobb éves bevételhez arányosan nagyobb mérlegfőösszeg tartozik. Az eszközök megléte a jövedelemtermelést szolgálja, illetve adott szintű vagyontartásához, működtetéséhez adott szintű bevételek és kiadások szükségesek. A forgalmi és az állományi adatok szoros összefüggése időben és térben fennáll; módosulhat a vagyontartás összetétele, de a teljes vagyontartás és a bevételek közötti egyenes arányosság változatlan (szektorszintű példaként lásd a 11. táblázat adatait).²⁰

11. táblázat

A nem pénzügyi vállalatok éves beszámolójának egyes kiemelt adatai, 1990–2014
(milliárd Ft)

Évesbeszámoló-adatok	1990.	1995.	2000.	2003.	2005.	2008.	2010.	2014.
	év							
Tárgyi és immateriális eszközök	2 591	5 330	11 879	17 764	21 228	28 240	29 666	33 764
Készletek	1 027	1 314	3 418	4 321	5 428	7 176	7 015	8 068
Saját tőke (osztalékkal)	3 341	5 594	11 727	17 526	20 774	26 984	31 014	38 276
Mérlegfőösszeg	5 477	10 748	26 348	39 025	48 228	67 211	76 258	91 313
Éves nettó árbevétel	5 792	11 420	32 795	43 874	52 110	71 567	66 707	81 580

Megjegyzés. Homogenizált (számviteli váltások hatását kiküszöbölő), aggregált vállalati számviteli beszámoló adatok.

Forrás: Saját gyűjtés vállalati éves beszámolók és társasági adóbevallások alapján.

A következőkben a nem pénzügyi vállalatok és a háztartásokat segítő nonprofit intézmények főbb pénzügyi adatait vagyontartás-kategóriák szerinti bontásban mutatjuk be, ahol a vagyontartás nagyságát a mérlegfőösszeggel mérjük. A vállalatok közül kiemeljük a nonprofit gazdasági társaságokat. Miközben a vállalati szektorra vonatkozóan teljes körű, egyedi (vállalati szintű) adathalmazzal rendelkezünk az éves beszámolók jóvoltából, a háztartásokat segítő nonprofit intézmények vagyontartásának szervezeti formáiként eltérő módon, mintavételes adatgyűjtésből, illetve csoportszintű becsléssel állítottuk elő a korábbiakban leírtak alapján. Ezért a vagyontartás-kategóriák szerinti részletezést a nonprofit szektor esetében elsősorban az éves beszámolók mérlegeivel kellőképpen alátámasztott civil szervezeti körre (alapítványokra, egyesületekre, szakszervezetekre) érdemes bemutatni, de bizonyos vagyontartás-kategóriák szerinti becsléseket a teljes szektorra is készítettünk (beleértve az egyházakat és a különféle szolgáltató intézményeket is). (Lásd a 12. táblázatot.)

²⁰ A nem pénzügyi vállalatok szektorában a 2000-es évek végétől kezdődően megjelenő óriás vállalatcsoportokban a vállalkozói tőkebefektetések a vagyontartás halmazához vezettek, a bevételek és a kiadások változatlan szintje mellett. Ez okozza a mérlegfőösszeg és a saját tőke aránytalan megemelkedését a bevételekhez képest.

12. táblázat

Egyes háztartásokat segítő nonprofit intézmények, a nem pénzügyi vállalatok és ezeken belül a nonprofit gazdasági társaságok fő pénzügyi mutatói a mérlegfőösszeg nagyságkategóriái szerint, 2014

Pénzügyi mutatók és a szervezetek száma	Mérlegfőösszeg-kategória									
	1<	0,5–1	0,1–0,5	0,03–0,1	10–30	5–10	3–5	1–3	0–1	Összesen
	milliárd Ft					millió Ft				
	Civil szervezet (alapítvány, egyesület, érdekképviselő)									
Mérlegfőösszeg (millió Ft)	150 891	93 577	109 748	88 664	76 119	44 649	32 462	25 869	12 070	634 049
Pénzeszközök (millió Ft)	54 754	43 453	41 949	31 786	43 465	27 340	23 372	14 731	8 408	289 257
Pénzeszköz / Mérlegfőösszeg (százalék)	36	46	38	36	57	61	72	57	70	46
Bevételek (millió Ft)	137 151	121 502	133 622	111 253	126 634	91 518	58 752	60 605	12 215	853 252
Szervezetek száma (darab)	53	130	512	1 688	4 400	6 100	8 500	15 400	27 300	64 083
	Nonprofit gazdasági társaság (a nem pénzügyi vállalatok része)									
Mérlegfőösszeg (millió Ft)	43 200	25 500	39 000	14 100	5 070	1 400	720	600	220	129 810
Pénzeszközök (millió Ft)	2 900	5 000	5 600	3 100	1 550	600	400	330	170	19 650
Pénzeszköz / Mérlegfőösszeg (százalék)	7	20	14	22	31	43	56	55	77	15
Bevételek (millió Ft)	27 600	30 500	32 200	16 300	9 700	4 300	2 300	1 800	1 600	126 300
Szervezetek száma (darab)	19	38	175	262	281	200	190	311	550	2 026
	Nem pénzügyi vállalat									
Mérlegfőösszeg (millió Ft)	70 540	4 658	7 451	3 079	1 351	389	190	102	30	87 790
Pénzeszközök (millió Ft)	3 766	472	868	488	315	126	78	50	17	6 180
Pénzeszköz / Mérlegfőösszeg (százalék)	5	10	12	16	23	32	41	49	57	7
Bevételek (millió Ft)	61 465	5 036	9 296	4 824	2 496	813	500	260	187	84 877
Szervezetek száma (darab)	904	6 629	34 137	55 840	75 439	53 598	42 000	65 000	95 443	428 990

Megjegyzés. Itt és a 14., 17., illetve 18. táblázatokban az egymásba kapcsolódó nagyságkategóriák oka, hogy a mérlegfőösszeg ebben a bontásban folytonos változónak tekinthető.

Forrás: Itt és a következő táblázatnál, saját becslés éves beszámolók és társasági adóbevallások alapján.

A vagyonnagyság, azaz a mérlegfőösszeg szerint csoportosított szervezeti adatokból egyértelműen kitűnik, hogy az alapítványok, az egyesületek és az érdekképviselőletek mérete általában igen kicsi. Az 1 milliárd Ft feletti vagyonnal rendelkező szervezetek száma alig haladja meg az ötvenet. Összességében, a háztartásokat segítő nonprofit szektor egészére is igaz, hogy 1 milliárd Ft feletti vagyonnal kevesebb mint

100 szervezet rendelkezik,²¹ az 5 millió Ft alattiak aránya pedig közel 80 százalék a nem pénzügyi vállalatok 50 százalékával szemben.

A vagyonnagyság és a bevételek nagysága közötti kapcsolatot vizsgálva megállapítható, hogy csupán a legfelső méretkategóriában rendelkeznek valamivel nagyobb vagyonnal az éves bevételeiknél az odatartozó, háztartásokat segítő nonprofit intézmények. Egyébként az éves bevételek általában a szervezetméret csökkenésével egyre határozottabb mértékben haladják meg a vagyon értékét. Ugyanez mutatkozik a nem pénzügyi vállalatok szektoránál, illetve ezen belül a nonprofit gazdasági társaságoknál is. Ez azonban egyáltalán nem jelent a háztartásokéhoz fogható különbséget a bevételek és a vagyon eloszlásában. Elmondható ugyanakkor, hogy lényegesen nagyobb minden pénzügyi mutató koncentrátsága a háztartásoknál mérhető értékeknél.

13. táblázat

Egyes háztartásokat segítő nonprofit intézmények, a nem pénzügyi vállalatok és ezeken belül a nonprofit gazdasági társaságok fő pénzügyi mutatóinak aránya vagyonnagyság-kategóriák szerint, 2014 (százalék)

Pénzügyi mutatók	Vagyonnagyság-kategória								
	Alapítvány, egyesület, érdekképviselő			Nonprofit gazdasági társaság (a nem pénzügyi vállalatok része)			Nem pénzügyi vállalat		
	TOP 1%	TOP 10%	MIN 50%	TOP 1%	TOP 10%	MIN 50%	TOP 1%	TOP 10%	MIN 50%
Mérlegfőösszeg	54,1	81,3	3,1	33,8	78,5	1,1	83,6	94,6	0,4
Pénzeszközök	47,0	73,7	4,4	15,5	64,4	4,2	64,8	83,0	2,8
Bevételek	44,4	73,1	3,6	22,5	67,7	4,1	75,4	89,6	1,3

Megjegyzés. A 12. táblázat adatai összevont formában.

A civil szervezetek (alapítványok, egyesületek, érdekképviselők) esetében a vagyon több mint fele és a bevételek közel fele a szervezetek legvagyonosabb 1 százalékánál összpontosul, a szervezetek legfelső 10 százaléka pedig már 70-80 százalékot tudhat magáénak az összesített vagyomból, illetve bevételekből. Alig érzékelhető tehát „elcsúszás” a vagyon és a bevételek eloszlásában, így mindegyik pénzügyi jellemző egyformán koncentráltan fordul elő a civil szervezetek körében, sokkal koncentráltabban, mint ahogyan a háztartások leggazdagabb részénél a vagyon összpontosul. Azonban a nem pénzügyi vállalatok szektorában még ennél is határozot-

²¹ Jellemzően sportszövetségek, nagy segélyszervezetek, autóklubok, egyetemek, főiskolák, alapítványi iskolák, nagy egyházak és intézményeik tartoznak ebbe a kategóriába. A legnagyobb nem egyházi szervezet mérlegfőösszege 20 milliárd Ft a kutatás eredményei szerint.

tabb a vagyon és a jövedelmek csoportosulása, hiszen a legvagyonosabb 10 százaléknyi vállalat mintegy 90 százalékos arányban részesül a szektor állományi és forgalmi adataiból.

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények tehát a vállalatokhoz hasonlítanak abban, hogy a vagyon és a jövedelmek eloszlása hasonló egymáshoz, és ezek egyaránt a szervezetek kis hányadánál koncentrálnak. Nem érhető tetten az a háztartásoknál érvényesülő felhalmozási folyamat, amely kiemelkedően nagy vagyonok létrejöttét eredményezte, miközben a jövedelmekben nem láthatók ilyen mértékű különbségek. Ezt a képet azonban valamelyest módosítja az egyházak és a szolgáltató intézmények adatainak bevonása a civil szervezetek adatai mellett a vizsgálatba.

14. táblázat

A háztartásokat segítő nonprofit szektor fő mutatói a mérlegfőösszeg nagyságkategóriái szerint, 2014
(millió Ft)

Pénzügyi mutatók és a szervezetek száma	Mérlegfőösszeg-kategória									Összesen
	1<	0,5–1	0,1–0,5	0,03–0,1	10–30	5–10	3–5	1–3	0–1	
	milliárd Ft				millió Ft					
Nem pénzügyi eszközök	234 511	63 987	73 981	45 226	16 374	8 261	4 305	5 145	2 140	453 931
Pénzeszközök	86 850	48 103	46 449	34 786	45 865	29 590	24 693	14 731	8 408	339 474
Egyéb eszközök	60 855	27 987	34 318	23 652	21 880	11 298	5 351	5 993	1 522	192 856
Mérlegfőösszeg	382 216	140 077	154 748	103 664	84 119	49 149	34 349	25 869	12 070	986 261
Bevételek összesen	395 201	163 502	173 622	126 253	135 634	97 018	60 968	60 605	12 215	1 225 018
Szervezetek száma (darab)	93	192	662	1 938	4 800	6 696	9 050	15 400	27 300	66 131
Nem pénzügyi eszközök / Mérlegfőösszeg (százalék)	61	46	48	44	19	17	13	20	18	46
Pénzeszköz / Mérlegfőösszeg (százalék)	23	34	30	34	55	60	72	57	70	34

Forrás: Saját becslés elérhető beszámolók és (egyházak esetében) aggregátumok alapján.

A szervezetek méretének csökkenésével a nem pénzügyi eszközök (immateriális javak, tárgyi eszközök, készletek) előfordulása, illetve átlagos súlya a mérlegben visszaesik, helyét a pénzügyi eszközök, elsősorban a pénzeszközök veszik át. Miközben a nagyobb háztartásokat segítő nonprofit intézmények vagyonának átlagosan a fele nem pénzügyi eszköz (sőt, az egyházak figyelembevételével az 1 milliárd Ft feletti vagyon-

kategóriában ennél is több), a kisebbek mérlegében átlagosan 20 százalék alatt van a reáleszközök aránya. A 30 millió Ft alatti mérlegfőösszegű szervezeteknél mutatkozik meg határozottan a birtokolt eszközök értékét, illetve az érintett szervezetek számárányát tekintve egyaránt a nem pénzügyi eszközök hiánya. Ezeknél a kis szervezeteknél ingatlanok (méretükből fakadóan) már jellemzően nincsenek, immateriális javakat, gépeket, járműveket, illetve készleteket pedig a nonprofit szervezetek általában nem tartanak. A nem pénzügyi vállalatok mérlegében a nem pénzügyi eszközök átlagos aránya ugyanígy 50 százalékról 20 százalékra esik vissza a vállalatméret csökkenésével, azonban nem ugrásszerűen, mint a nonprofit intézményeknél, hanem fokozatosan. Ennek oka, hogy a kisebb vállalatok mérlegében az ingatlanok helyét részben átveszik a jellemzően kisebb értékű gépek, járművek és készletek.

Összességében tehát a nonprofit intézmények és a vállalatok szektora a birtokolt eszközök fő összetételét tekintve (könyv szerinti értéken) hasonló képet mutat, és hasonló mértékű arányeltolódás tapasztalható a pénzügyi és a nem pénzügyi eszközök között is a szervezetméret változásával. A háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektora ugyanakkor sokkal polarizáltabb a nem pénzügyi vállalatokénál a vagyoni összetételét illetően, markánsabban elkülönülnek a főként reáleszközöket tartó és a döntően pénzügyi eszközökkel rendelkező szervezetek, ami összefüggésben áll a szervezetmérettel is. Emellett sajátosan eltér a legnagyobb szervezetek vagyoni összetétele is a két szektornál: a nagy nem pénzügyi vállalatok körében előtérbe kerülnek a pénzügyi eszközök, a nagy nonprofit intézmények pedig döntően nem pénzügyi eszközöket tartanak.

Ha a hazai HFCS (household finance and consumption survey – felmérés a háztartások pénzügyi és fogyasztási helyzetéről) jövedelem- és vagyoni eloszlási adatait is bekapcsoljuk az összehasonlításba, megerősíthetjük, illetve árnyalhatjuk az OECD és az EKB vizsgálati eredményei alapján tett korábbi megállapításainkat a három magánszektor vagyoni összetételével kapcsolatosan. (Lásd a 15. táblázatot.) Noha a háztartások körében lényegében mindenkinek vannak pénzügyi eszközei, a legkisebb vagyoniól számot adó háztartások nem pénzügyi eszközökkel sok esetben nem rendelkeznek. A nem pénzügyi eszközök megoszlása azonban a háztartások között összességében lényegesen egyenletesebb, mint a pénzügyieké, és részben ellensúlyozza azt.

A háztartásokat segítő nonprofit intézményekre ugyanígy igaz, hogy lényegében mindegyikük rendelkezik pénzügyi eszközökkel, miközben nem pénzügyi eszközöket a szervezeteknek csak egy szűkebb köre birtokol (bővebben lásd a következő pontban). Azonban miközben a legvagyonosabb háztartásoknál a pénzügyi eszközök koncentrációja a reáleszközökénél lényegesen magasabb (a társadalom leggazdagabb 1 százaléka a szektor rendelkezésére álló pénzügyi eszközök értékének 28, a nem pénzügyi eszközök értékének csak 11 százalékát birtokolja), a nonprofit intézményeknél a nem pénzügyi eszközök összpontosulnak nagyobb mértékben a legvagyo-

nosabb szereplőknél, és a szektorban a pénzügyi eszközök eloszlása egyenletesebb (az intézmények legnagyobb 1 százaléka a nem pénzügyi eszközök értékének 76, a pénzügyi eszközökéinek közel 50 százalékaival rendelkezik).

15. táblázat

A három nem pénzügyi magánszektor (háztartásokat segítő nonprofit intézmények, háztartások és nem pénzügyi vállalatok) fő pénzügyi mutatóinak aránya vagyonnagyság-kategóriák szerint, 2014 (százalék)

Pénzügyi mutatók	Vagyonnagyság-kategória								
	Háztartásokat segítő nonprofit intézmény			Háztartás			Nem pénzügyi vállalat		
	TOP 1%	TOP 10%	MIN 50%	TOP 1%	TOP 10%	MIN 50%	TOP 1%	TOP 10%	MIN 50%
Nem pénzügyi eszközök	75,5	94,9	0,9	11,0	40,0	13,0	82,4	94,7	0,3
Pénzeszközök	48,0	74,6	4,1	28,0	65,0	7,0	64,8	83,0	2,8
Mérlegfőösszeg	62,4	86,1	2,2	18,0	50,6	10,7	83,6	94,6	0,4
Bevételek	54,1	79,1	2,8	5,0	24,0	33,0	75,4	89,6	1,3

Forrás: Saját becslés éves beszámolók, aggregátumok, illetve a HFCS alapján.

A legnagyobb vagyonnal rendelkező háztartások esetében tehát a pénzügyi eszközök kimagasló, a nem pénzügyi eszközökét meghaladó mértékű felhalmozása jellemző. Ebben a rétegben a felhalmozott teljes vagyon értéke átlagosan több mint huszonötszöröse az éves jövedelemnek, a felső 10 százaléknál pedig összességében tizenötszöröse.²² Ezzel szemben nem beszélhetünk vagyonfelhalmozásról sem a nem pénzügyi vállalatok, sem a háztartásokat segítő nonprofit intézmények esetében, ahol még a legnagyobb eszközállománnyal rendelkező rétegekben sincsenek az éves bevételeket lényegesen meghaladó vagyonok. Különösen a nonprofit intézményeknél feltűnő a pénzügyi eszközök szerény összege a magasabb jövedelmű és vagyonú rétegeknél.

²² Megjegyzendő, hogy mivel a jövedelmek és a vagyon eloszlása a háztartások esetében nem korrelál tökéletesen, a vagyonnagyság szerinti bontás kisebbnek mutatja a jövedelmi különbségeket a ténylegesnél, és ez fordítva is igaz. A bevétel nagyság szerint sorba állított háztartások felső 10 százaléka a szektor bevételeinek nem 24, hanem 32 százaléka felett rendelkezik, az alsó felének pedig a jövedelmek 33 százaléka helyett csak 21 százalék jut. A jelen vizsgálat során azonban minden mutatót vagyonnagyság szerinti eloszlás alapján állítunk elő, így konzisztensek a jövedelmi adatok a vagyoniakkal. Ennek a kérdéskörnek a további tárgyalása azonban túlmutat a jelen tanulmány keretein, és a háztartások mikroadatait bemutató elemzések feladata lehet.

5. A különféle eszközökkel és kötelezettségekkel rendelkező nonprofit szervezetek aránya

A következőkben nem érték, hanem az előfordulás darabszáma szerint összesítjük a különféle nonprofit intézmények mérlegében levő eszközöket és kötelezettségeket, illetve kiegészítésként az éves bevételeket és kiadásokat. Így választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy mennyire kiterjedt az egyes pénzügyi és nem pénzügyi eszközök tartása, illetve kötelezettségek vállalása a háztartásokat segítő nonprofit intézmények körében. Az adott eszközzel, kötelezettséggel, bevételi vagy kiadási típussal rendelkezők darabszámát a működő nonprofit szervezetek számának arányában jelenítjük meg. Becsült arányszámokról van szó, hiszen az éves beszámolók felhasznált adatai az előbbieken említett mintavételes adatgyűjtésekből származnak, továbbá a legkisebb szervezeteknél a kerekítésekből adódóan pontatlan az adatok előfordulásának (van vagy nincs) megállapítása.

Összességében elmondható, hogy a háztartásokat segítő nonprofit intézmények (közel 66 ezer működő szervezet) több mint 40 százaléka rendelkezik tárgyi eszközzel, illetve tágabban nem pénzügyi eszközzel. (Lásd a 16. táblázatot.) Ezen belül az alapítványok mintegy 52, az egyesületek közel 35 százaléka tart nem pénzügyi eszközöket a 2014 végi adatok alapján. Ez a jelentős arány az alapítványok esetében nemcsak azt mutatja, hogy ezek a szervezetek sok esetben összegyűjtik és továbbítják a működési források egy részét más szolgáltató intézmények számára, hanem azt is, hogy saját ingatlanokban működnek, saját eszközeikkel nyújtanak szolgáltatást. A követelésekkel és kötelezettségekkel, illetve árbevétellel rendelkezők alacsonyabb aránya azonban jól illusztrálja, hogy a szolgáltató tevékenység kevésbé jellemző rájuk, mint az egyesületekre. Ugyanígy kevesebben rendelkeznek közülük fizetett munkavállalóval is.

16. táblázat

Különféle eszközök, kötelezettségek, bevételek és ráfordítások előfordulási gyakorisága a háztartásokat segítő nonprofit intézmények körében, 2014 (százalék)

Számviteli mérleg és bevételek	Egyesület	Alapítvány	Összes háztartásokat segítő nonprofit intézmény
Immateriális javak	9,5	3,5	7,0
Tárgyi eszközök	34,7	51,7	40,4
Befektetett pénzügyi eszközök	1,4	1,7	1,7
Készletek	2,2	7,1	4,0
Követelések	33,4	22,2	29,8
ebből vevők	18,6	3,4	12,7

(A táblázat folytatása a következő oldalon.)

(Folytatás.)

Számviteli mérleg és bevételek	Egyesület	Alapítvány	Összes háztartásokat segítő nonprofit intézmény
Értékpapírok	8,3	13,3	10,7
Pénzeszközök	100,0	100,0	98,4
Aktív időbeli elhatárolások	18,6	2,1	12,1
Hosszú lejáratú kötelezettségek	1,3	0,4	0,9
Rövid lejáratú kötelezettségek	43,9	35,7	39,8
ebből szállítók	33,9	35,7	33,7
ebből bankhitel	6,8	1,3	4,5
Passzív időbeli elhatárolások	27,3	52,1	34,9
Értékesítés árbevétele	39,3	18,5	30,1
Egyéb bevételek	94,4	91,1	92,0
Pénzügyi bevételek	7,6	30,1	16,1
Anyagjellegű ráfordítások	97,4	100,0	96,9
Személyi ráfordítások	47,1	34,8	42,8
Pénzügyi ráfordítások	10,0	7,9	8,7

Forrás: Saját becslés elérhető beszámolók és regiszteradatok alapján.

Ezzel szemben nagyobb arányban fordulnak elő az alapítványoknál pénzügyi műveletekből származó bevételek, mint az egyesületeknél, továbbá gyakoribb náluk az értékpapírok tartása is. Bankhitel a háztartásokat segítő nonprofit intézmények kevesebb mint 5 százalékánál fordul elő, ebből az egyesületek közel 7, az alapítványok mintegy 1 százalékánál a 2014 végére vonatkozó becslés szerint.

6. A készpénz szerepe a háztartásokat segítő nonprofit intézmények gazdálkodásában

Már a nem pénzügyi vállalatok között számon tartott nonprofit gazdasági társaságokra is érvényes, hogy a szektor egészéhez képest magasabb a pénzeszközök aránya mérlegükben, illetve kisebb a készpénz aránya a pénzeszközökön belül. (A nonprofit gazdasági társaságoknál a pénzeszközök 9,1 százaléka volt készpénz 2014 végén, a nem pénzügyi vállalatok egészénél 9,9, miközben a háztartásoknál átlagosan 25–30 százalék.) A háztartásokat segítő nonprofit intézmények még hagyományosabb befektetési szerkezettel rendelkeznek, a kisebb vállalatokra jellemző magas pénzeszközállománnyal, illetve kevés befektetett pénzügyi eszközzel és követeléssel. Ezért

azt feltételezzük, hogy e szervezetek általában nem a háztartásokhoz hasonló magasabb, hanem a nem pénzügyi vállalatok szektorára, azon belül is a nonprofit gazdasági társaságokra jellemző alacsonyabb készpénzhányaddal működnek.

Mind a különféle nem pénzügyi vállalatok, mind a nonprofit intézmények esetében igaz, hogy a szervezetméret csökkenésével a pénzeszközök aránya meghatározóvá válik a mérlegben, a legkisebb szervezetek szinte csak pénzeszközökkel rendelkeznek. A mérlegadatokat tanúsága szerint a vállalatméret csökkenésével előtérbe kerülő pénzeszközökön belül erőteljesen emelkedik a készpénz súlya a bankbetétek rovására. (Lásd a 17. táblázatot.) A milliárdos mérlegfőösszegű nagyvállalatok vagyonának átlagosan alig 5 százalékát teszik ki a birtokolt pénzeszközök, melyeknek hozzávetőlegesen 5 százaléka készpénz. A nagyvállalatok többsége egyáltalán nem használ készpénzt, viszont a háztartásokkal kapcsolatban álló kereskedelmi és egyéb szolgáltató cégek értelemszerűen jelentős készpénzállománnyal rendelkeznek. A legkisebb vállalatok eszközeinek átlagosan 60 százaléka készpénz és bankbetét (azaz pénzeszköz), melyen belül átlagosan 60 százalékra tehető a készpénz aránya.

17. táblázat

A készpénzállomány aránya a pénzeszközökön belül a nem pénzügyi vállalatok szektorában, illetve ezeken belül a nonprofit gazdasági társaságoknál mérlegfőösszeg-nagyságkategóriák szerint, 2014 vége (százalék)

Szervezettípus	Mérlegfőösszeg-kategória									Összesen
	1<	0,5–1	0,1–0,5	0,03–0,1	10–30	5–10	3–5	1–3	0–1	
	milliárd Ft				millió Ft					
Nem pénzügyi vállalat	5,3	5,6	12,6	25,2	34,6	42,2	48,0	54,0	58,8	9,9
Nonprofit gazdasági társaság (nem pénzügyi vállalatok része)	3,4	3,0	6,3	9,7	19,4	33,3	50,0	48,5	59,0	9,1

Forrás: Saját gyűjtés éves beszámolók és társasági adóbevallások alapján.

A nem pénzügyi vállalatok készpénztartási jellemzőinek előbbi ismertetése elsősorban azért indokolt, mert kiindulópontul szolgálhat a háztartásokat segítő nonprofit intézmények készpénzállományának becsléséhez, amiről egyébként lényegében semmilyen közvetlen információval nem rendelkezünk. Elenyésző ugyanis azoknak a nonprofit szervezeteknek a száma, amelyek pénzeszközeik részletezésével tájékoztatást adnak éves beszámolójuk kiegészítő mellékletében a pénztárukban levő kész-

pénz év végi értékéről.²³ A milliárdos pénzeszközállománnyal rendelkező ismert egyesületek, alapítványok, oktatási intézmények köre jóval 1 százalék alatti készpénzarányt mutat, és a milliós nagyságrendű ismert pénzeszközt tartók is csak 10 százalék alatti készpénzaránnyal bírnak. Ezek alapján elmondható, hogy az alapítványok és az egyesületek jellemzően a nonprofit gazdasági társaságokénál kisebb készpénzhányaddal működnek. Ezt ellensúlyozhatja ugyanakkor, hogy a háztartásokat segítő nonprofit intézmények a vállalatoknál kisebb méretűek, a szervezetméret csökkenésével együtt pedig emelkedik a készpénz aránya. A szektor aggregált készpénzállományát az egyházaknál levő pénzmennyiség is növelheti.

18. táblázat

Beclsés a háztartásokat segítő nonprofit szektor birtokában levő készpénz összegére a pénzeszközök és a készpénzarány alapján, a mérlegfőösszeg nagyságkategóriái szerint, 2014 vége

Pénzeszközök és készpénz	Mérlegfőösszeg-kategória									Összesen
	1<	0,5–1	0,1–0,5	0,03–0,1	10–30	5–10	3–5	1–3	0–1	
	milliárd Ft				millió Ft					
Pénzeszközök NPI (millió Ft)	86 850	48 103	46 449	34 786	45 865	29 590	24 693	14 731	8 408	339 474
Készpénz/Pénzeszközök NPVáll (százalék)	3,4	3,0	6,3	9,7	19,4	33,3	50,0	48,5	59,0	15,9
Készpénz/Pénzeszközök NPI (százalék)	2,0	2,0	3,0	5,0	10,0	20,0	35,0	40,0	50,0	10,3
Készpénz NPI (NPVáll) (millió Ft)	2 995	1 443	2 903	3 366	8 877	9 863	12 346	7 142	4 961	53 897
Készpénz NPI (NPI) (millió Ft)	1 737	962	1 393	1 739	4 587	5 918	8 643	5 892	4 204	35 075

Forrás: Saját gyűjtés éves beszámolók és társasági adóbevallások alapján. NPI: háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektora, NPVáll: nonprofit gazdasági társaságok (nem pénzügyi vállalatok része).

Amennyiben a nonprofit gazdasági társaságokra vonatkozó készpénzarányokat vesszük figyelembe, akkor a nonprofit intézmények közel 340 milliárd Ft-ra becsült

²³ Az intézmények alig több mint 1 százaléka részletezte pénzeszközeit a 2014. évi beszámolójában. Ezek nagyobb egyesületek és alapítványok voltak. Az egyházak, a pártok és egyéb intézmények készpénzállománya azonban egyáltalán nem ismert.

2014 végi pénzeszközállományából 54 milliárd Ft készpénzállomány számítható, ami 16 százalékos átlagos készpénzhányadnak felel meg. Tekintettel az ismert nonprofit szervezetek alacsonyabb készpénztartására, és követve a nonprofit vállalatok készpénzhányadának vállalatnagyság szerinti lefutását, a háztartásokat segítő nonprofit intézményeknél 35 milliárd Ft-os szektorszintű készpénzállomány adódik, ami 10 százalék feletti készpénz/pénzeszköz arányt jelent. A szektor által birtokolt készpénz mennyisége emellett úgy is becsülhető, hogy kivonjuk a pénzeszközök állományából a bankbetétek értékét.²⁴ A 6. és 10. táblázat adatai alapján ez $339,5 - 322,5 = 17$ milliárd Ft készpénzt eredményezett 2014 végén. Mivel a nonprofitmérleg-becslésünk és a bankbetétérték egyaránt akár több százaléknyi hibát is tartalmazhat, a különbségként kapott összeget „nem vehetjük készpénznek”. Az eredmény azonban megerősíti, hogy a háztartásokat segítő nonprofit intézmények pénzeszközeik nagyságához képest általában kevés készpénzzel működnek.

7. Összefoglaló megállapítások

A háztartásokat segítő nonprofit intézmények szektorára vonatkozóan első alkalommal összeállított számviteli vagyonszámítás adatai rávilágítanak arra, hogy nagyon kis szervezetek alkotják a nemzetgazdaság ötödik szektorát. A szektor mérlegében – a nem pénzügyi vállalatok és a háztartások szektorához hasonlóan – nagyjából azonos összegben vannak pénzügyi és nem pénzügyi eszközök, azonban a szektoron belül határozottabban elkülönülnek a főként pénzügyi és a főként nem pénzügyi eszköztartó nonprofit szervezetek. Miközben a nem pénzügyi vállalatok eszközeiket átlagosan több mint fele részben „idegen forrásból”, hitel jellegű tartozásokból finanszírozzák, a háztartások és a nonprofit intézmények esetében a tartozások átlagos aránya kicsi, az eszközöket többnyire felhalmozzák (inkább a háztartások), illetve kapják (inkább a nonprofit intézmények). A pénzügyi eszközökön belül kiemelkedő a pénzeszközök (döntően bankbetétek) aránya, az egyéb pénzügyi eszközök szűk körben és kis összegekben jelennek meg a nonprofit intézményeknél. Mérlegükben a pénzeszközök súlya a nem pénzügyi vállalatokéhoz hasonlóan a szervezetméret csökkenésével emelkedik, a legkisebb szervezetek eszközei szinte csak készpénzből és betétekből állnak. Ugyancsak a legkisebb nonprofit intézmények között fordulnak elő negatív saját tőkével (eszközeik könyv szerinti értékét meghaladó kötelezettségekkel) rendelkezők; ezek aránya azonban lényegesen kisebb, mint a vállalatok körében.

²⁴ A nonprofit szervezetek nem rendelkeznek éven túl lekötött (hosszú lejáratú) betétekkel a banki statisztikák szerint, így feltételezhető, hogy a pénzeszközök mérleg sor az összes betétet (folyószámlát és lekötött betétet), illetve készpénzt (pénztári forint- és valutaállományt) tartalmazza. Mivel a befektetett pénzügyi eszközök között nem lehetnek további betétek, ezért összehasonlíthatók a számviteli és a banki adatok.

Miként a nem pénzügyi vállalatok esetében tapasztalható, a nonprofit szervezeteknél is szoros kapcsolat van az állományi és a forgalmi adatok nagysága között, a vagyon értéke átlagosan egy évi jövedelemnek, bevételnek felel meg. Nincs tehát lehetőség érdemi vagyonfelhalmozásra, hiszen a többletjövedelmet a tulajdonosok elvonják (vállalatoknál), illetve nem is keletkezik többlet a bevételekkel azonos szintű ráfordítások mellett. A rendelkezésre álló vagyon (eszközállomány) ilyen módon a mindennapi működéshez szükséges, és nem elegendő ahhoz, hogy jövedelmei fedezzék a kiadásokat. A nem pénzügyi eszközök koncentráltan, a szervezetek egy szűk körének tulajdonában vannak, a kis összegű pénzügyi eszközök pedig átmeneti tároló, kiegészítő funkciót töltenek be, nem a felhalmozást szolgálják.

Általában véve elmondható, hogy a nonprofit szektorban nem jött létre az önfenntartáshoz szükséges vagyonmennyiség, az alapítók vagyoni hozzájárulása csupán a működéshez szükséges eszközöket biztosítja. (A nem pénzügyi vállalatok ugyanezt kölcsönkapják tulajdonosaiktól és hitelezőiktől.) Nem jellemző a klasszikus alapítványtétel, a szervezetek döntően nem a vagyonuk jövedelmeiből élnek, hanem folyamatos támogatásból, adománygyűjtésből. Az ebből fakadó kitettség számos nonprofit szervezet pénzügyi adatain tükröződik, amelyek változékonysága ezáltal nagyobb, mint a nem pénzügyi vállalatoké.

Irodalom

- ECB (EUROPEAN CENTRAL BANK) [2013]: The Eurosystem Household Finance and Consumption Survey – Results from the first wave. *ECB Statistics Paper Series*. April. No. 2. <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/ecbsp2en.pdf>
- FEDOR T. (szerk.) [2012]: *Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve (1991–2011)*. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium. Budapest.
- KSH (KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL) [1997–2016]: *Nonprofit szervezetek Magyarországon, 1995–2014*. Budapest.
- KSH [2015]: *Magyarország nemzeti számlái, 1995–2014*. Budapest.
- MNB (MAGYAR NEMZETI BANK) [2015]: *Magyarország pénzügyi számlái, 2014*. Budapest.
- MURTI, F. – D'ERCOLE, M. M. [2015]: Household wealth inequality across OECD countries: new OECD Evidence. *OECD Statistics Brief*. June. No. 21. <https://www.oecd.org/std/household-wealth-inequality-across-OECD-countries-OECD-2015.pdf>
- SIMON B. – VALENTIN, Á. [2016]: Miből élünk? Az első átfogó hazai háztartási vagyonfelmérés bemutatása. *Statistikai Szemle*. 94. évf. 7. sz. 717–735. old. <http://dx.doi.org/10.20311/stat2016.07.hu0717>

Summary

Only sector-level national accounts data are available on financial and non-financial assets and liabilities (collectively known as gross and net worth) of non-profit institutions serving households. The author undertakes to provide an estimate of the sector's wealth and its internal distribution using annual reports of the individual institutions included in this sector. Based on the information collected, the occurrence and distribution of the various assets as well as the similarity of non-profit institutions serving households to financial corporations and households in the areas of asset holding and asset accumulation were examined by size and form of organisation. One of the major findings of the paper is that it is not typical of domestic non-profit institutions serving households to have significant initial wealth or to accumulate wealth; their small-value assets are required for day-to-day operations and are not intended for income generation supporting self-sustaining financial management.